

Eesti Keskkonnauuringute Keskus

Välisõhu kvaliteedi seire ja modelleerimine

Erik Teinemaa

Välisõhu kvaliteet ja saasteained

- Saasteaine mõiste ja saasteainete loetelu on pidevas muutumises
- Saasteaineteks jagamise aluseks võib olla:
  - Inimtekkeline päritolu
  - Mõju inimese tervisele ja/või ökosüsteemidele
  - Mõõdetavast tasemest kõrgemad sisaldused
  - Mõju kliimale
  - Mõju stratosfääri osoonile

Miks seirata?

- Õhusaasteained kanduvad üle riigipiiride suurte vahemaade taha
- Tasemete alandamiseks ei piisa reeglina ühe riigi poolt rakendatud meetmetest
- Vajalik on reguleerida teatud probleemsete ühendite emissioone igas piirkonna riigis
- Rakendatud meetmete efektiivsust hinnatakse õhuseirega
- Mõju inimtervisele ja ökosüsteemidele hinnatakse seire käigus mõõdetud tasemete põhjal

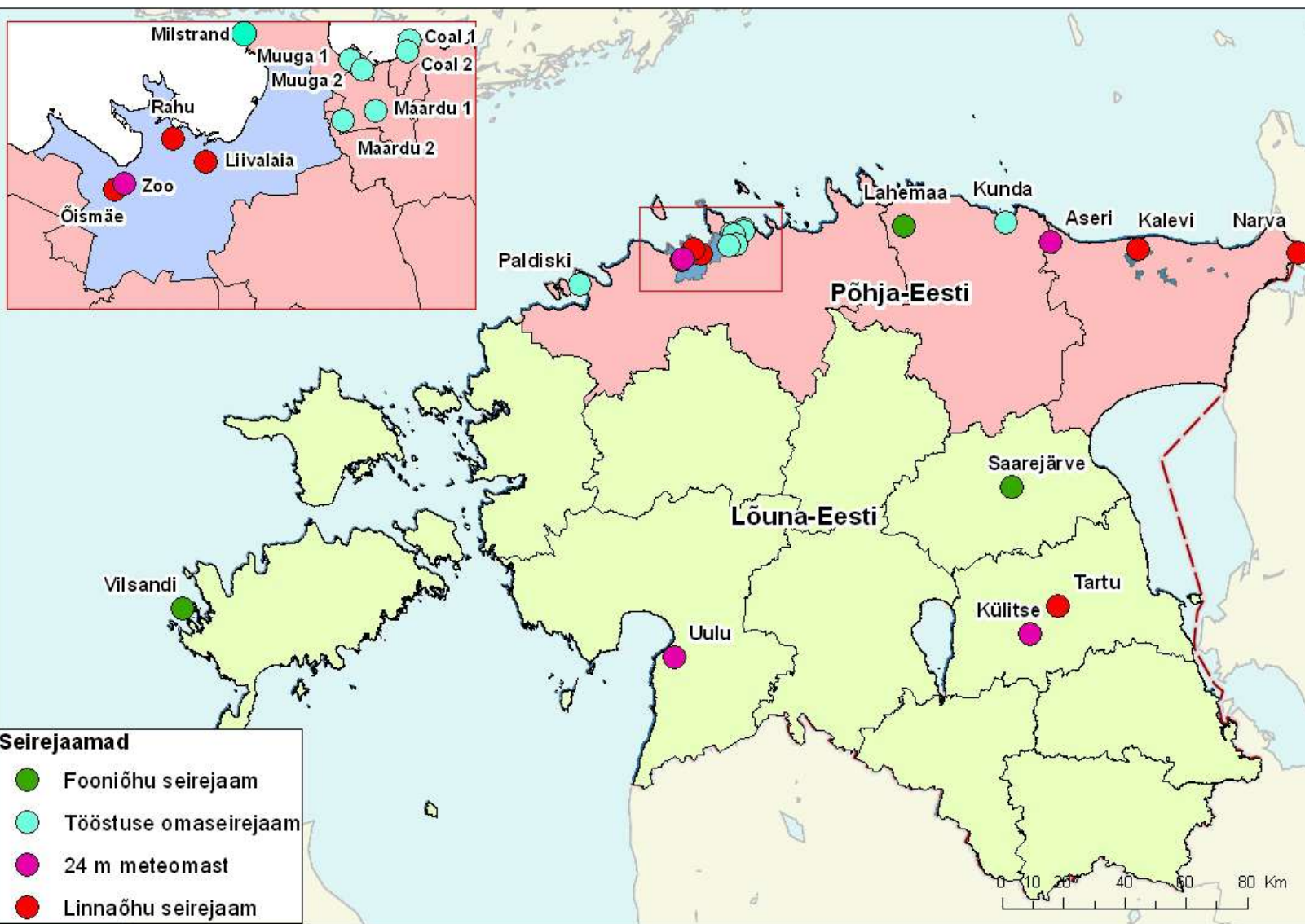
Mida seirata?

- Prioriteetsed saasteained Euroopa Liidus (2008/50/EC)
  - vääveldioksiid
  - lämmastikdioksiid
  - peened ja ülipeened osakesed (PM_{10} , $PM_{2.5}$)
  - raskmetallid (Pb, As, Cd, Ni, Hg)
  - osoon
  - benseen
  - süsinikoksiid (vingugaas)
  - polüaromaatsed süsivesinikud (BaP)
- Siseriiklikult on reguleeritud lisaks ca. 70 aine ja aineklassi maksimaalsed lubatud sisaldused välisõhus

Kus seirata?

- Erinevates piirkondades on erinevad probleemid
  - Mõju tervisele
    - Linnades – tänava tasemel ("halvim"), linnataust (keskmine mõju)
    - Tööstuste läheduses
  - Maapiirkondades
    - mõju ökosüsteemidele
    - kaugkanne (piiriülene mõju)
  - Linnad, väikelinnad, maapiirkonnad / külad

Õhukvaliteedi seirevõrgustik

Linnaõhu seirejaamad

Linnaõhu seires määratavad parameetrid

Parameeter	Linnastud					Piirkonnad	
	Tallinn			Kohtla-Järve		L-Eesti	P-Eesti
	Liivalaia	Õismäe	Rahu	Kalevi	Järveküla	Tartu	Narva
SO ₂	X	X	X	X		X	X
NO _x	X	X	X	X		X	X
O ₃	X	X	X	X		X	X
CO	X	X	X	X		X	X
TSP grav.	X						
PM ₁₀ grav.		X					
PM ₁₀ autom.	X	X	X	X		X	X
PM _{2.5} autom.		X				X	X
BaP		X					
Raskmetallid		X					
H ₂ S				X	X		X
NH ₃				X	X		
Fenool					X		
Formaldehüüd					X		X
Benseen		X		X			

Vilsandi fooniõhu seirejaam

Tegutseb praeguses asukohas
alates 1994 aastast

Fooniõhu seirejaamades määratavad parameetrid

Parameeter	Foonijaamad		
	Lahemaa	Vilsandi	Saarejärve
SO ₂	X	X	X
NO _x	X	X	X
O ₃	X	X	X
CO	X		
PM ₁₀ grav.	X		
BaP	X		
Raskmetallid	X		
NH ₃ /NH ₄ gaas/osake suhe	X		
Karbonüülid (alates 2007 lõpp)	X		
Meteoroloogia	X	X	X

Ettevõtete pidevseire Eestis määratavad parameetrid

Parameeter	Muuga Sadam		AS E.O.S.		Coal Operator AS		Mil- strand	Paldiski Alexela	KNC	VKG Oil
	Muuga 1	Muuga 2	EOS- Termoil	EOS- Trend- gate	Coal 1	Coal 2				
NMHC	X	X	X	X			X	X		
BTEX	X	X					X	X		
H2S	X	X	X	X*						X*
SO2									X*	X*
TSP					X	X				
PM10					X	X			X*	
PM2.5						X			X*	
NO2									X*	
CO									X*	

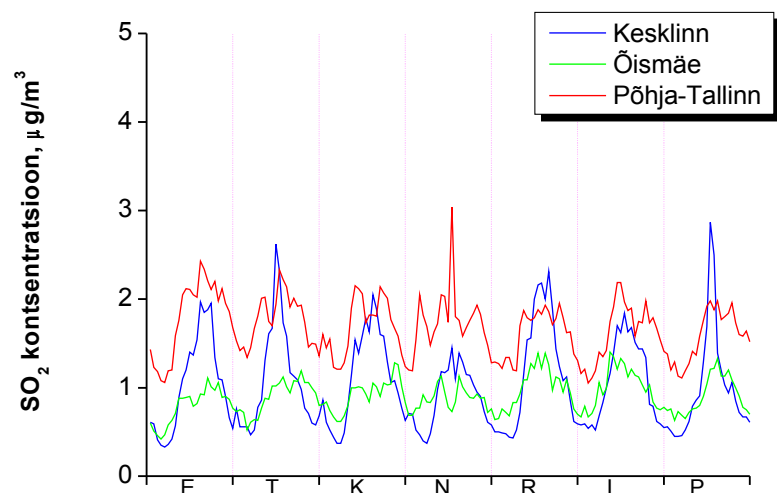
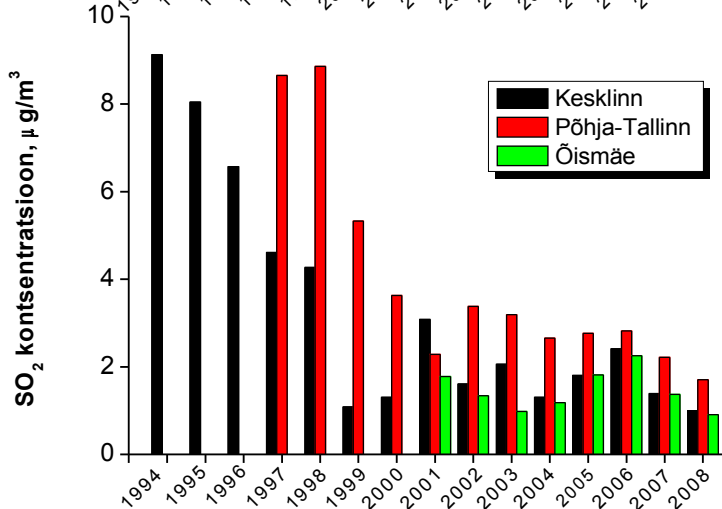
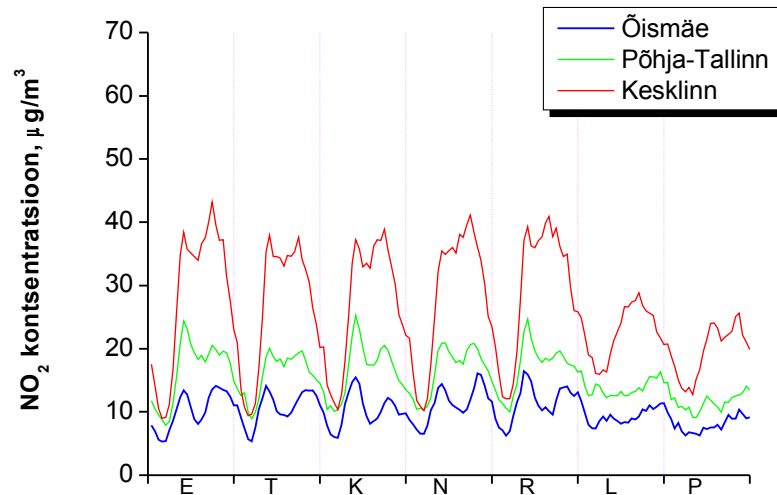
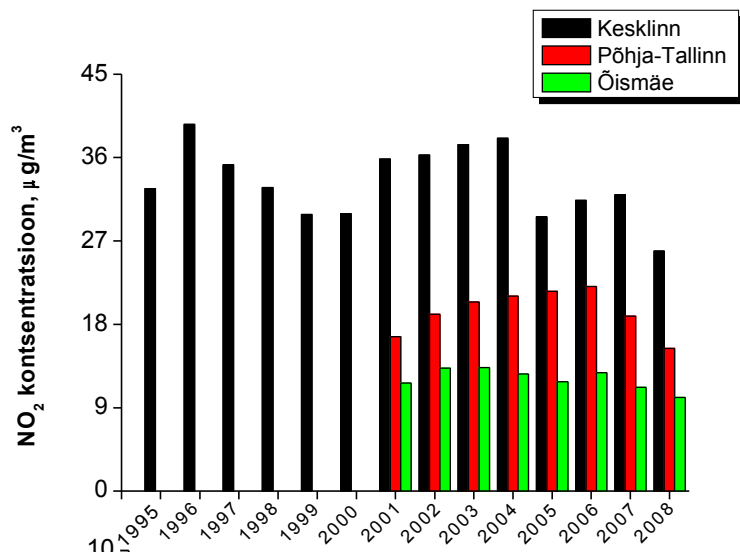
* andmed ei ole reaalaajas avalikud

Muude piirkondade õhukvaliteedi hindamine

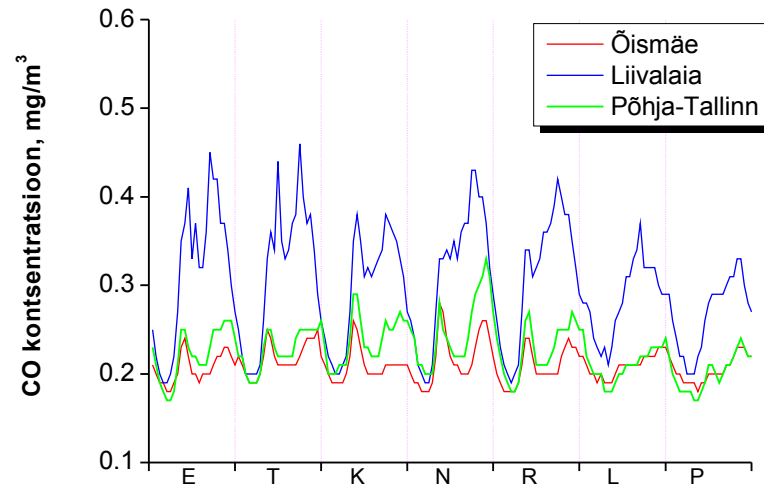
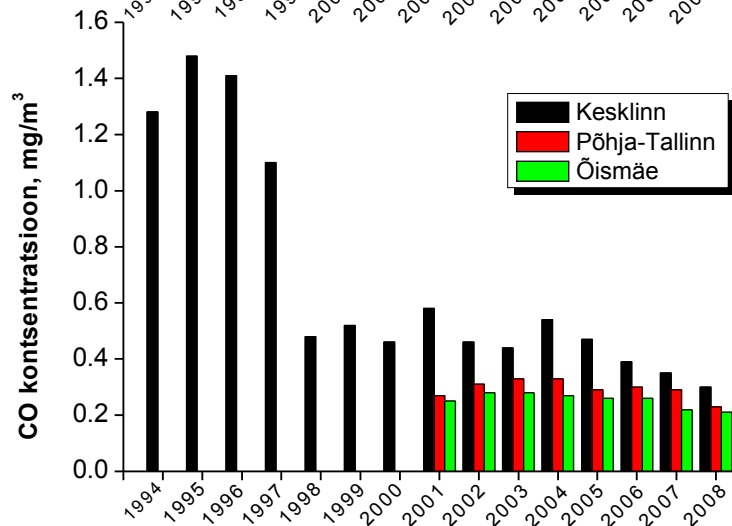
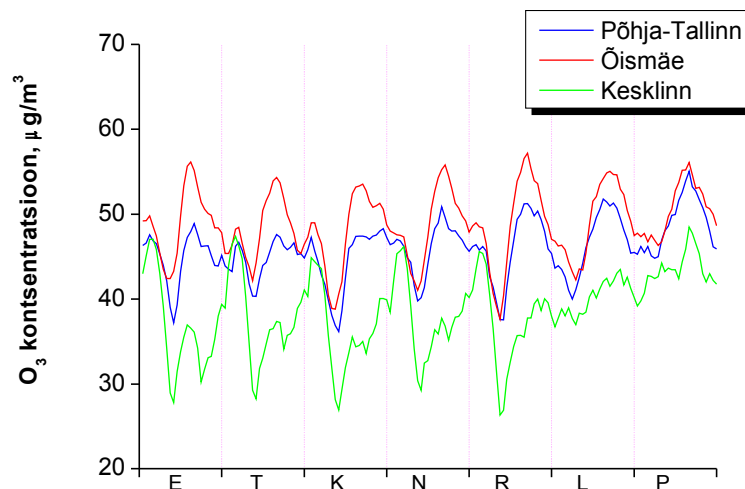
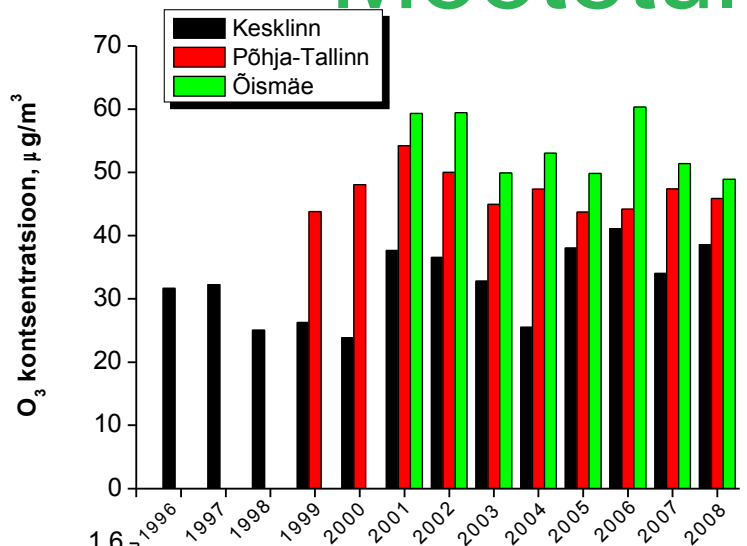
- Ajutised seirejaamad

Mõõtetulemused

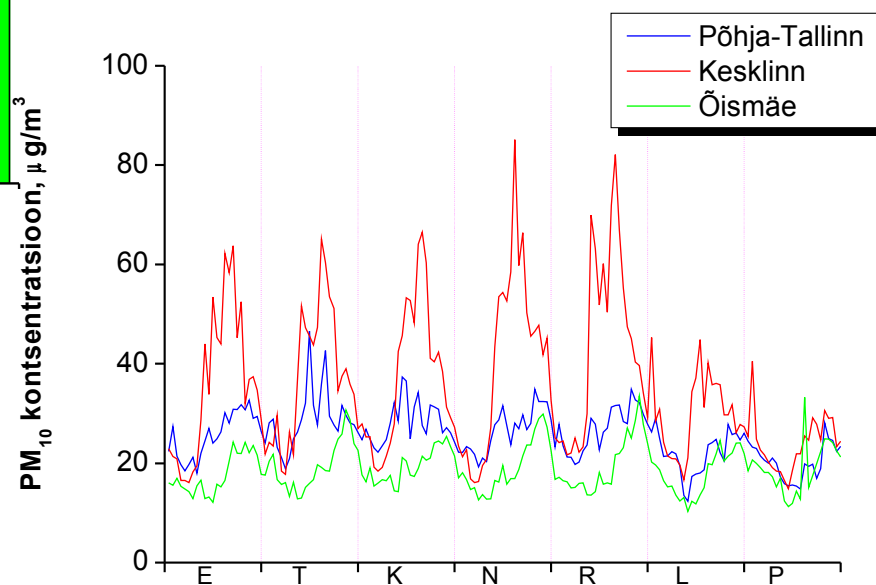
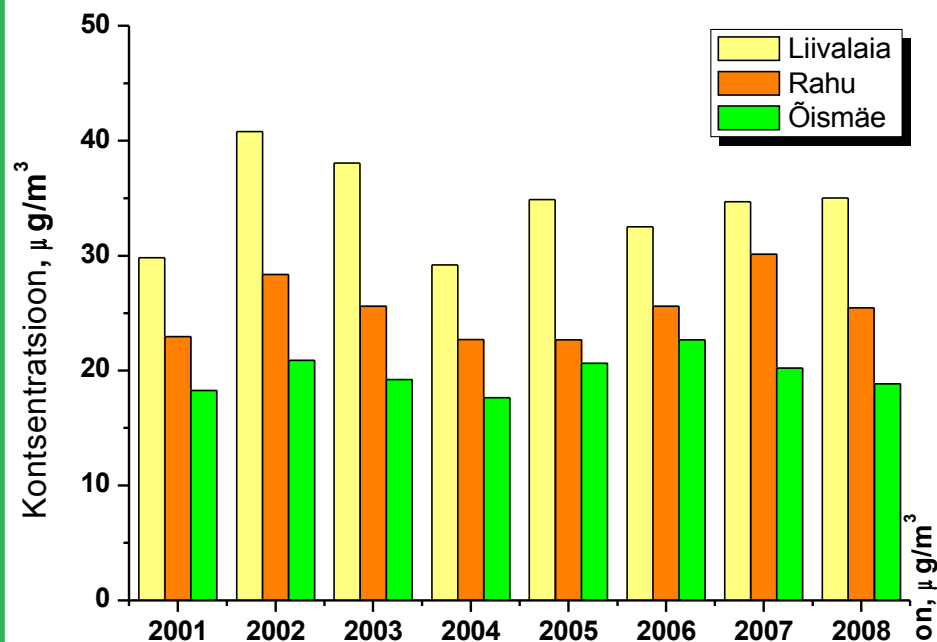

Mõõtetulemused

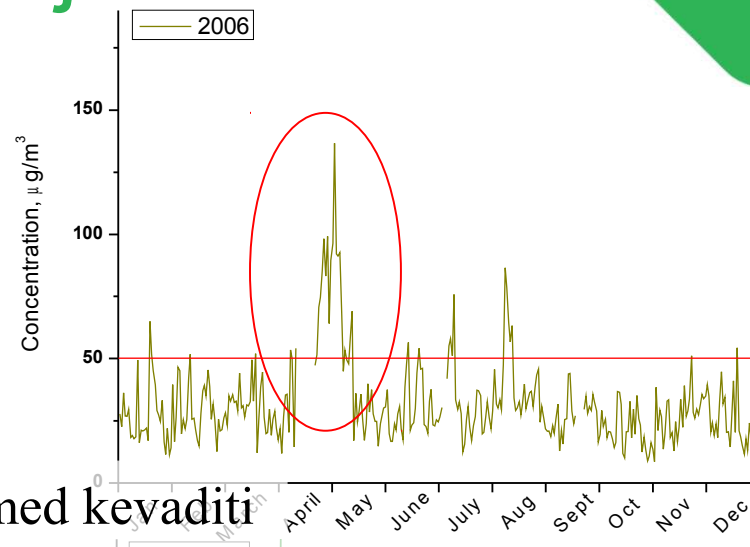
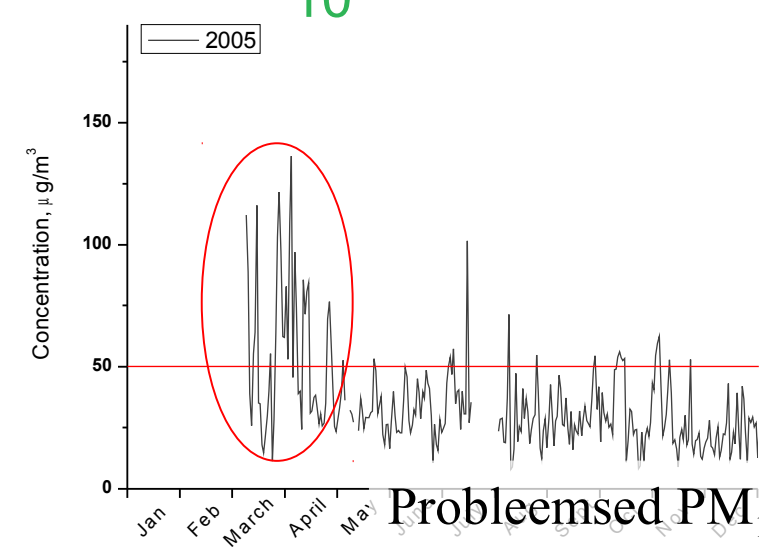

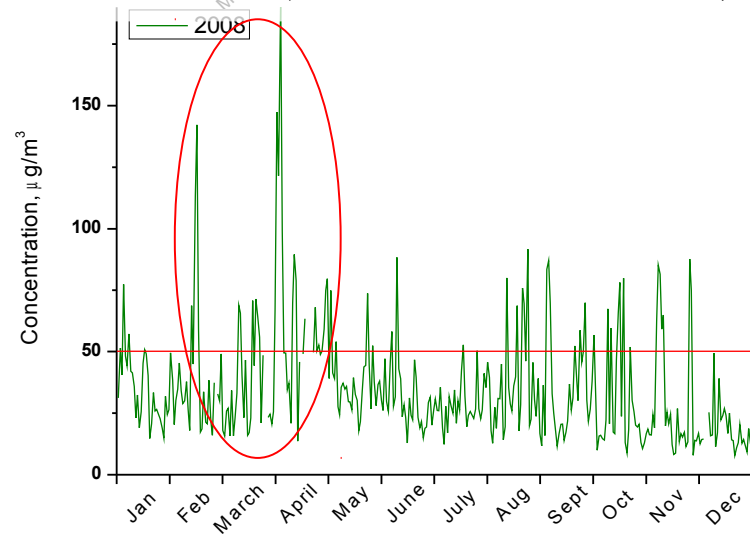
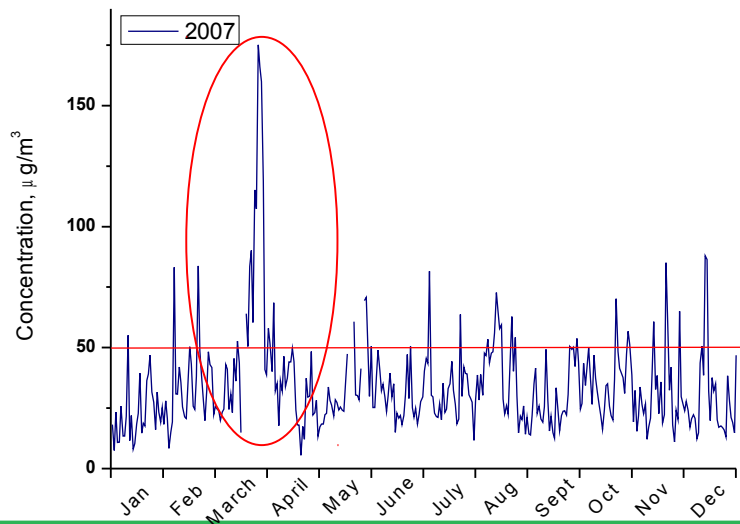
PM₁₀ aastakeskmine tase

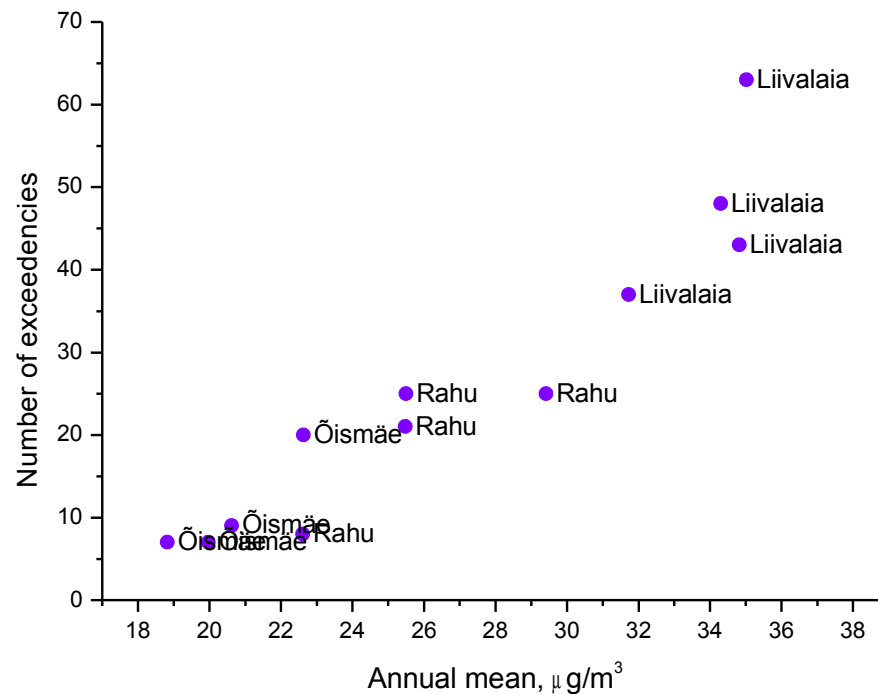
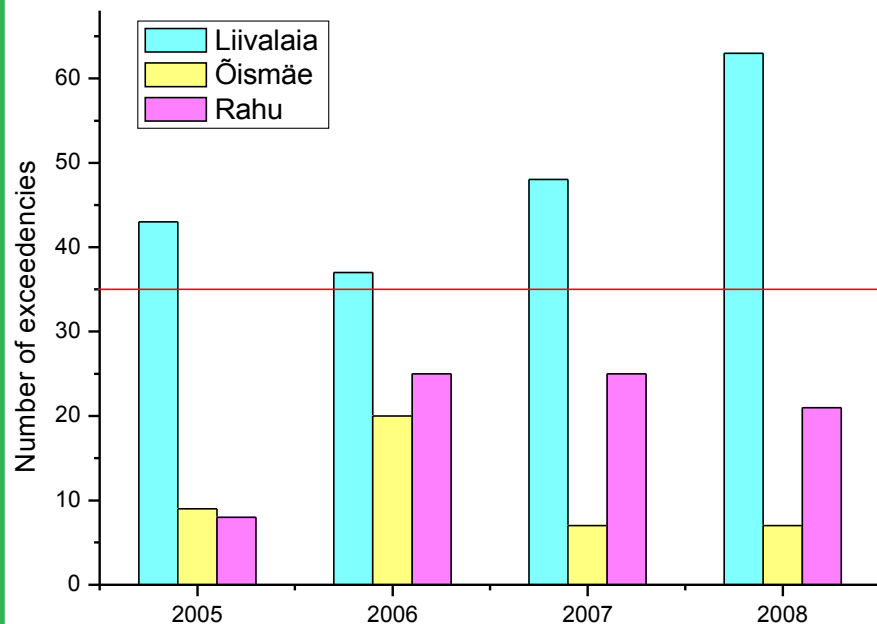
PM₁₀ Liivalaia seirejaamas

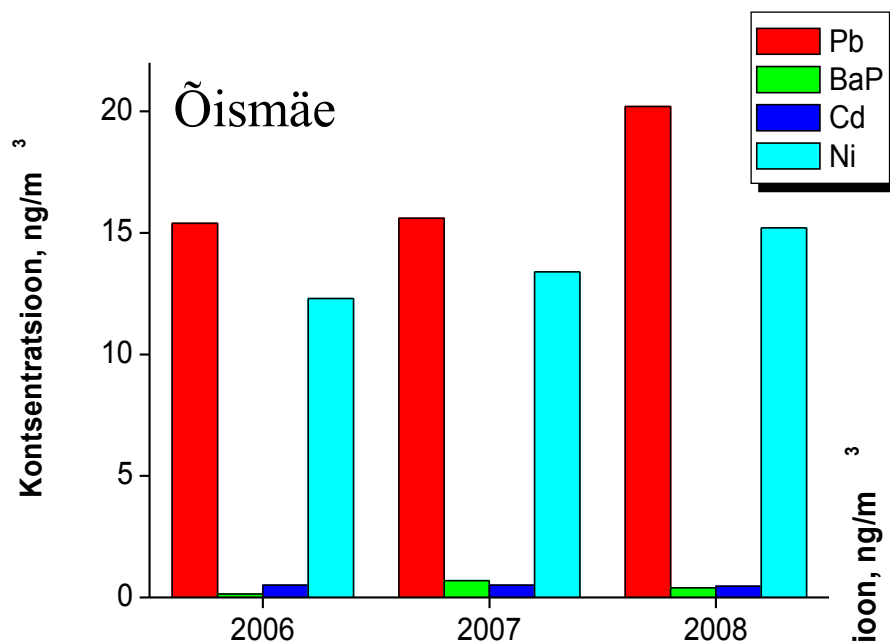
Probleemsed PM₁₀ tasemed kevaditi

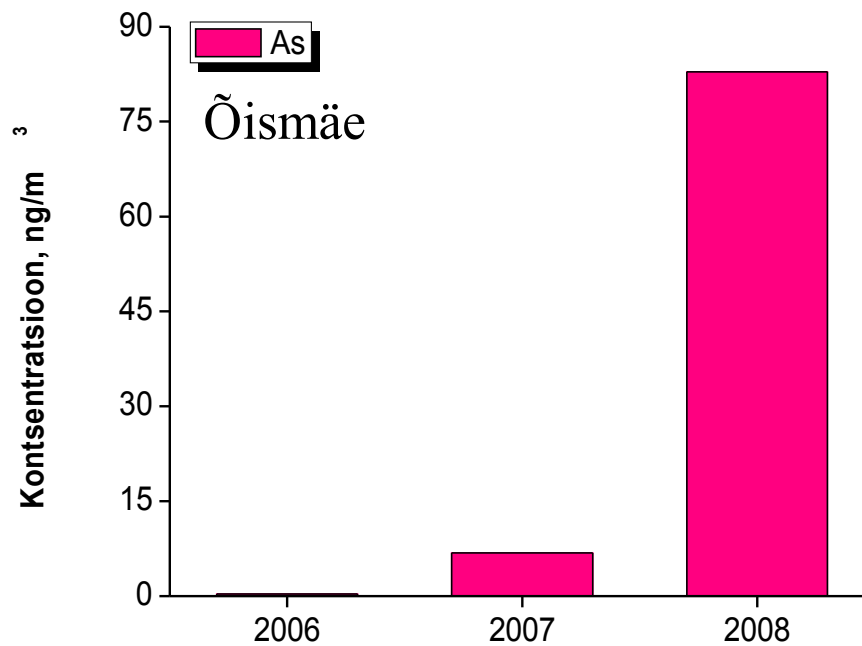
Piirväärtuste ületamine

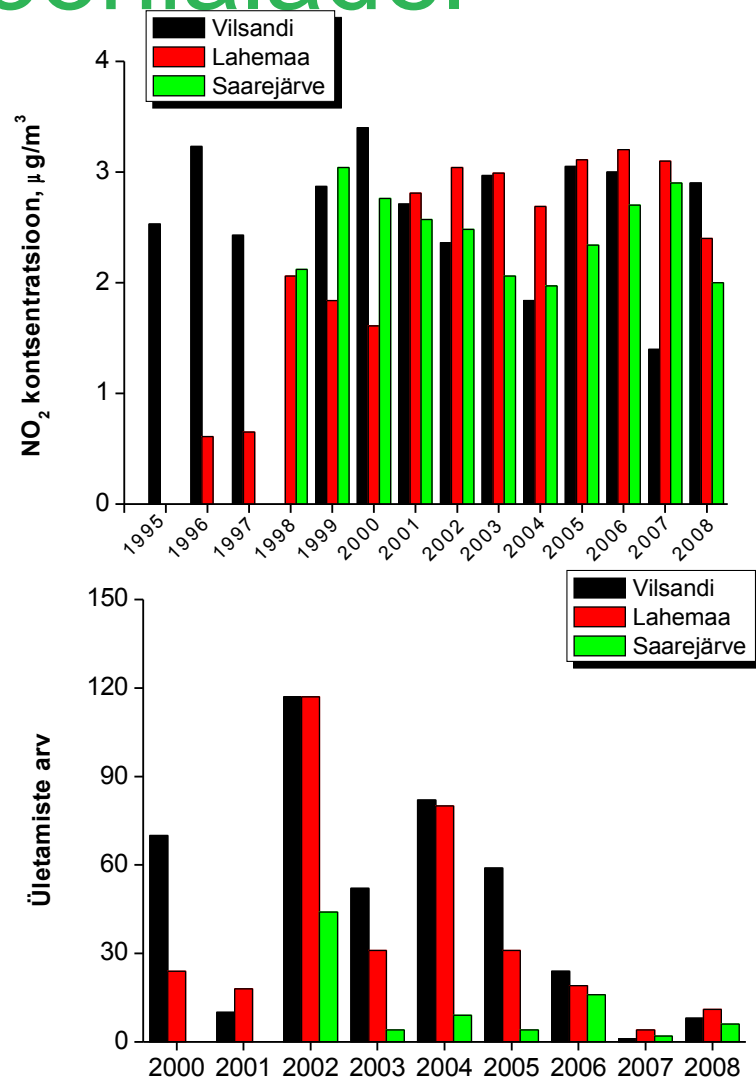
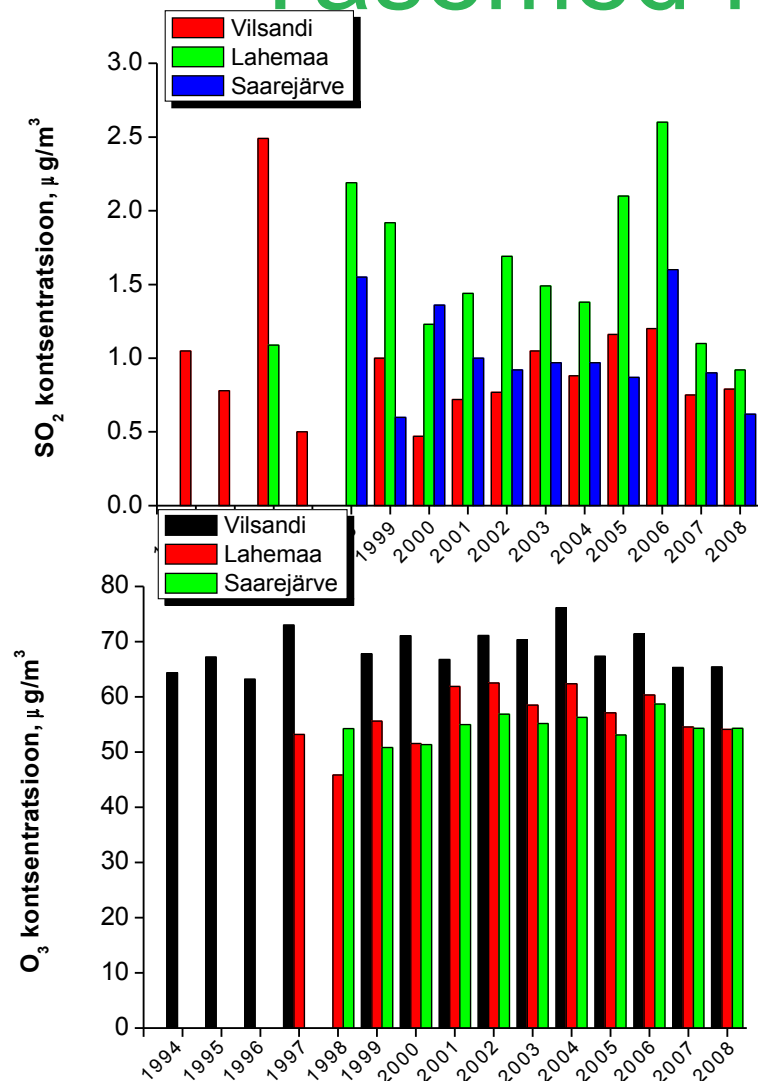
Raskmetallid ja BaP

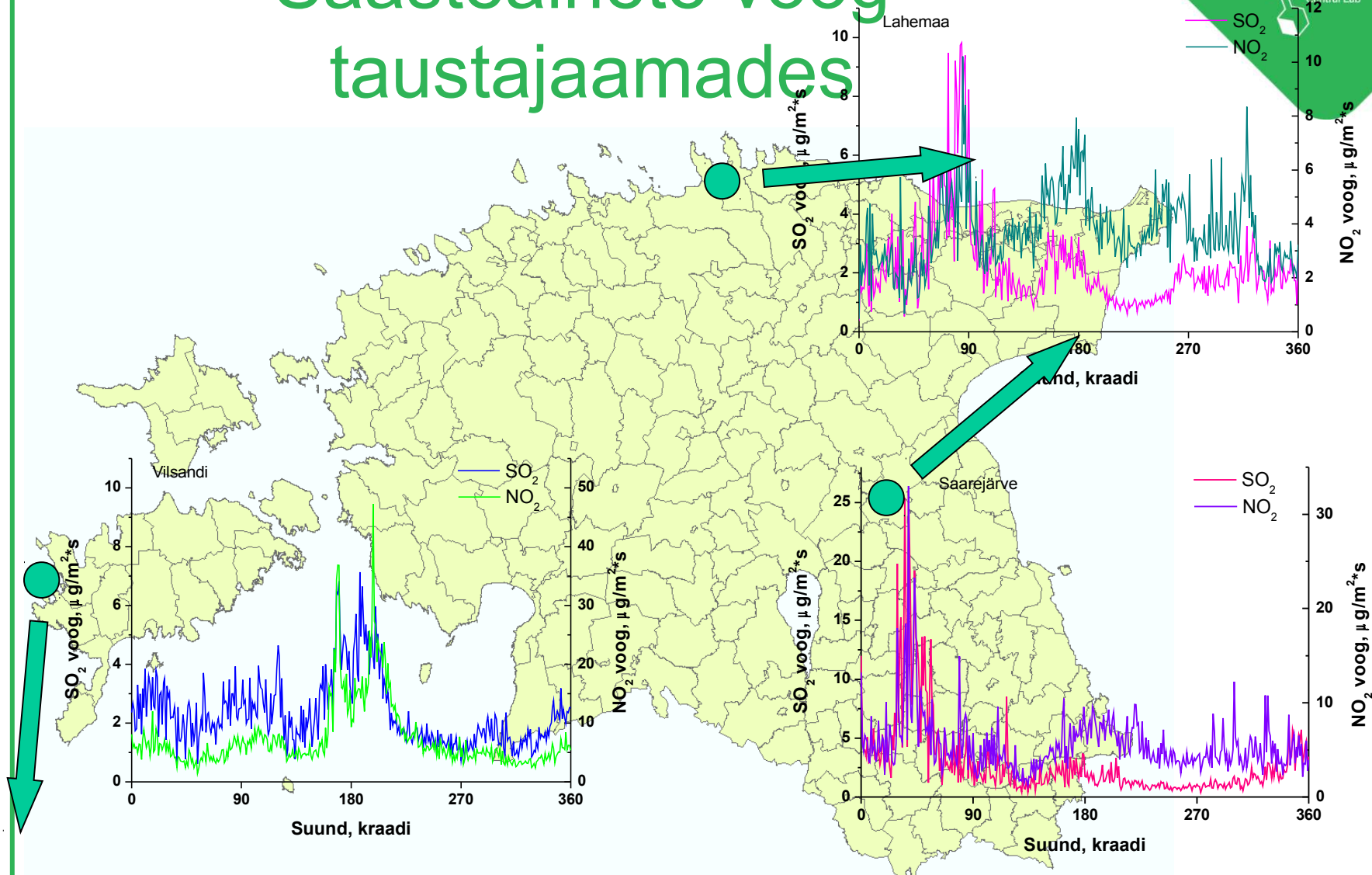
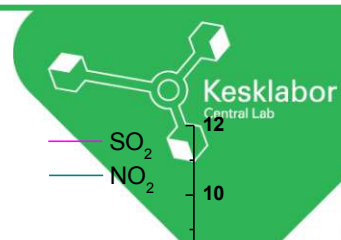
Tartus tehtud pisteliste
mõõtmiste tuvastati nikli
anomaalselt kõrged tasemed

Tasemed foonialadel

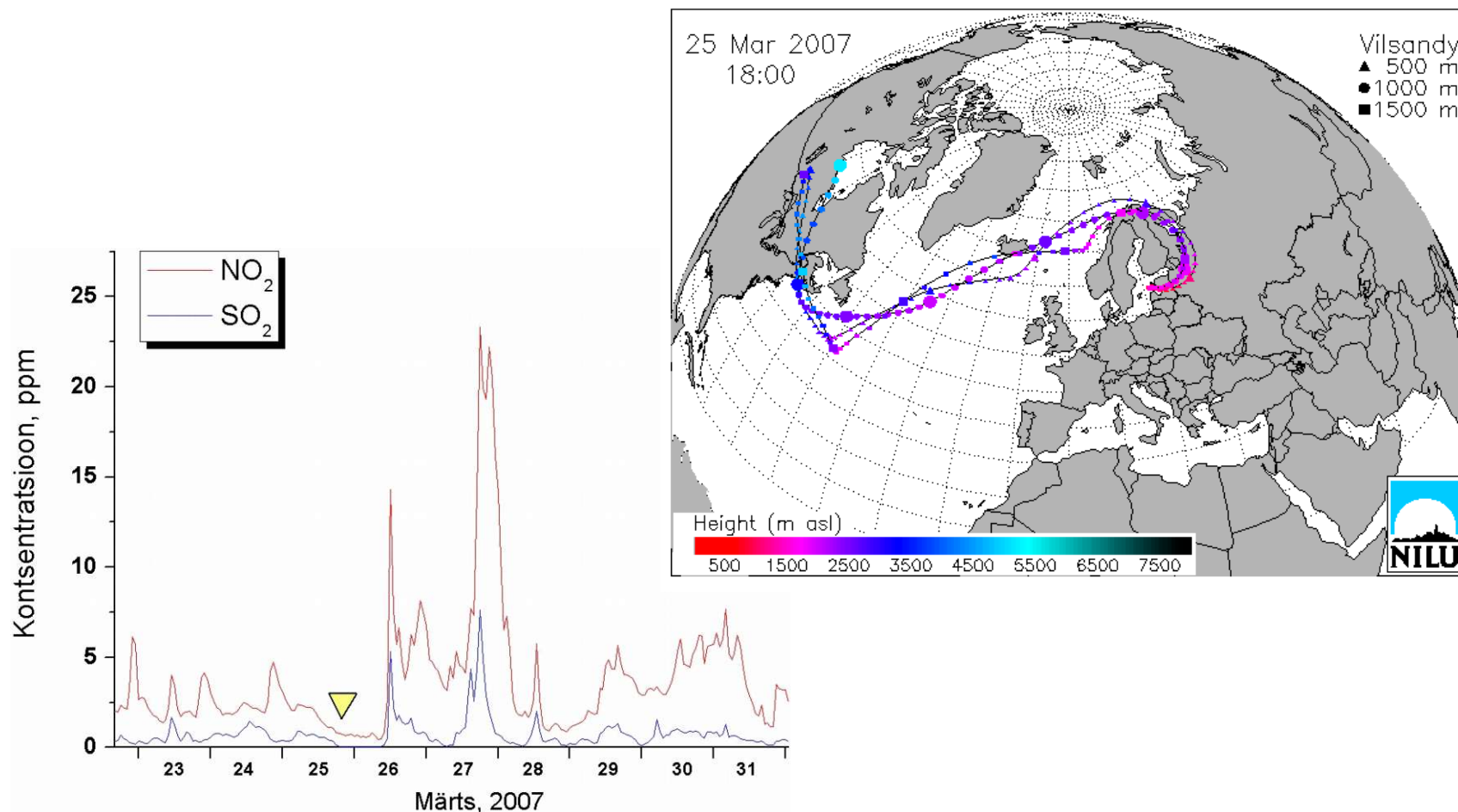

Saasteainete voog taustajaamades

EMEP jaamades saasteainete trajektoorarvutused

Mõõtmiste piiratus

- Kõikjal ja kogu aeg ei ole (tehniliselt) võimalik ja (majanduslikult) mõistlik seiret läbi viia
- Pidevad ja pistelised mõõtmised hõlmavad suhteliselt väikest ruumilist ja ajalist mõõdet
- Olemasolevaid andmeid saab teatud mööndustega ajas ja ruumis liigutada meid huvipakkuvatele perioodidele ja piirkondadele

Modelleerimine

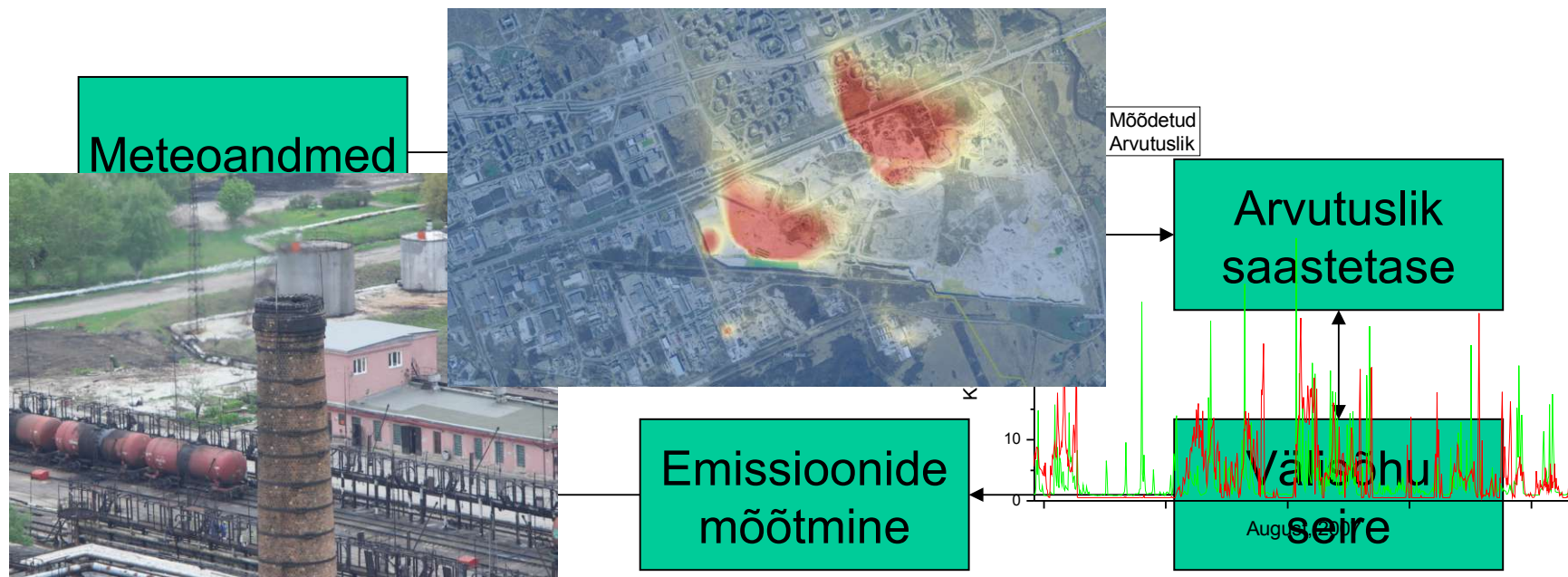
Modelleerimine

- Saastetasemete arvutuslik hindamine
  - Võimaldab hinnata olukordi tagasiulatuvalt
  - Saab prognoosida muutusi tulevikus
  - Mängida läbi mitmesuguseid arenguid
  - Katta piirkondi ja perioode, kus seireandmed puuduvad
  - Hinnata elanike ekspositsiooni ja arvutada välja mõju tervisele, eluea lühenemist jms

Modelleerimine

Emissiooniandmete ja meteoparameetrite põhjal arvutatakse matemaatiliselt saasteainete sisaldus ja levik välisõhus. Arvutuslikke saastetasemeid kontrollitakse omakorda välisõhu mõõtmistega. Tulemuste erinevuse puhul kontrollitakse emissiooniandmeid reaalse emissioonimõõtmise teel.

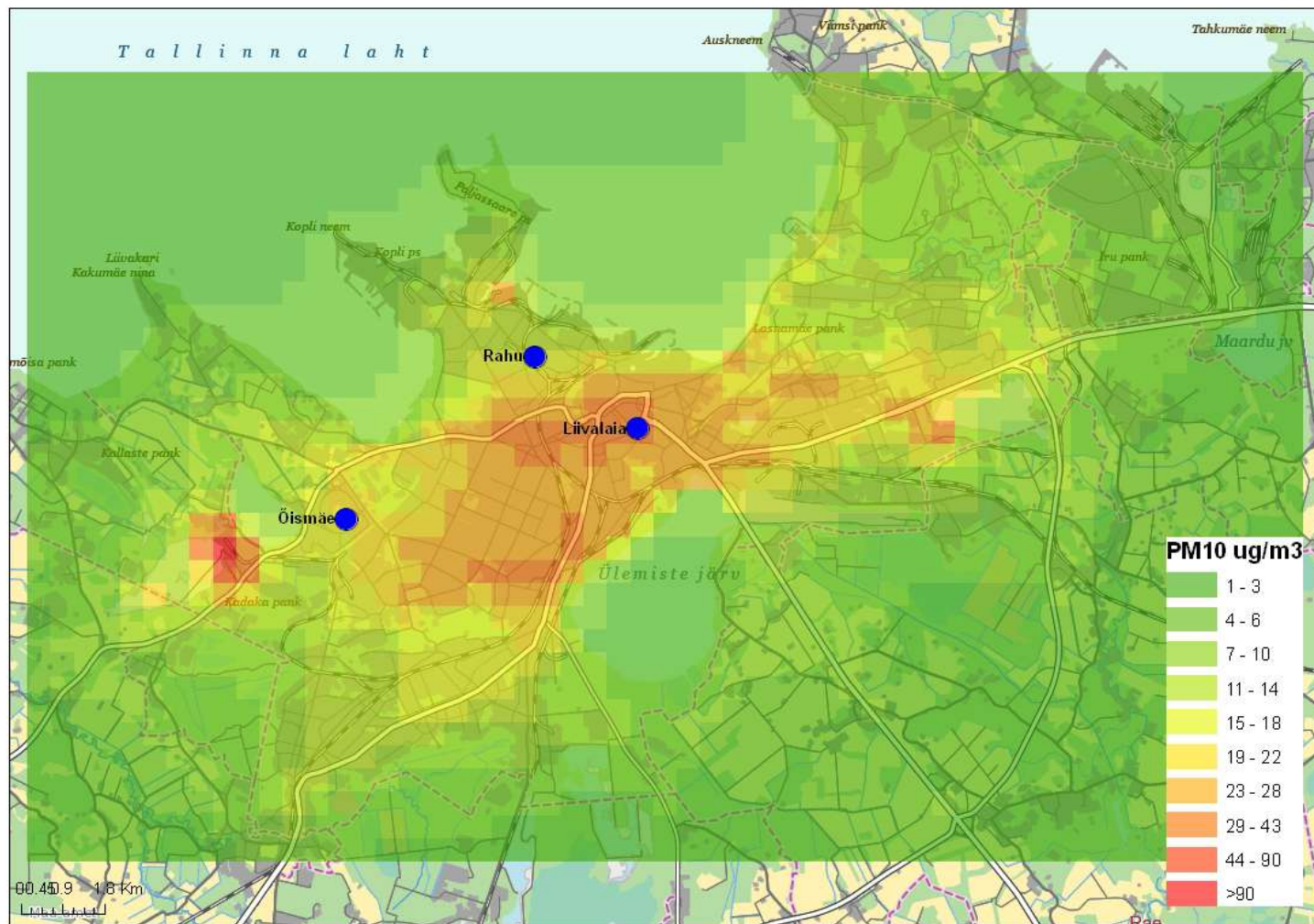

Modelleerimine

Modelleerimine

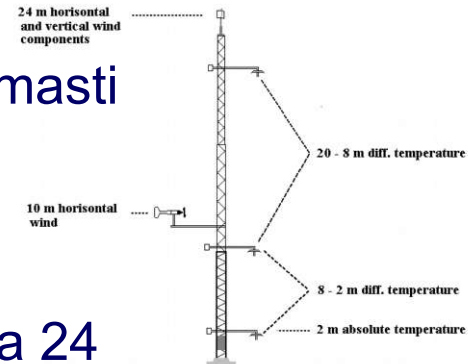
Emissioonandmed

- Riiklikud andmekogud
  - Välisõhu saasteload (KLIS)
  - Ettevõtete aruanded (OSIS)
- Liiklustiheduse loendus ja modelleerimine
- Uuringud, teaduspublikatsioonid
- Muude riikide emissioonitegurid
- Materjalibilansi põhjal arvutamine

Meteoandmed

Neli 24 m kõrgust meteomasti tagavad andmesisendi matemaatiliste hajumismudelite tarbeks

- Tuule kiirus 10 m ja 24 m kõrgusel
- Temperatuurid 2 m, 8 m ja 22 m kõrgusel
- Niiskus
- Sademed
- Vertikaalne tuul 24 m kõrgusel
- Puhangud
- Päikesekiirgus

Mobiilsed seirejaamad

PM sampling in
lime quarry

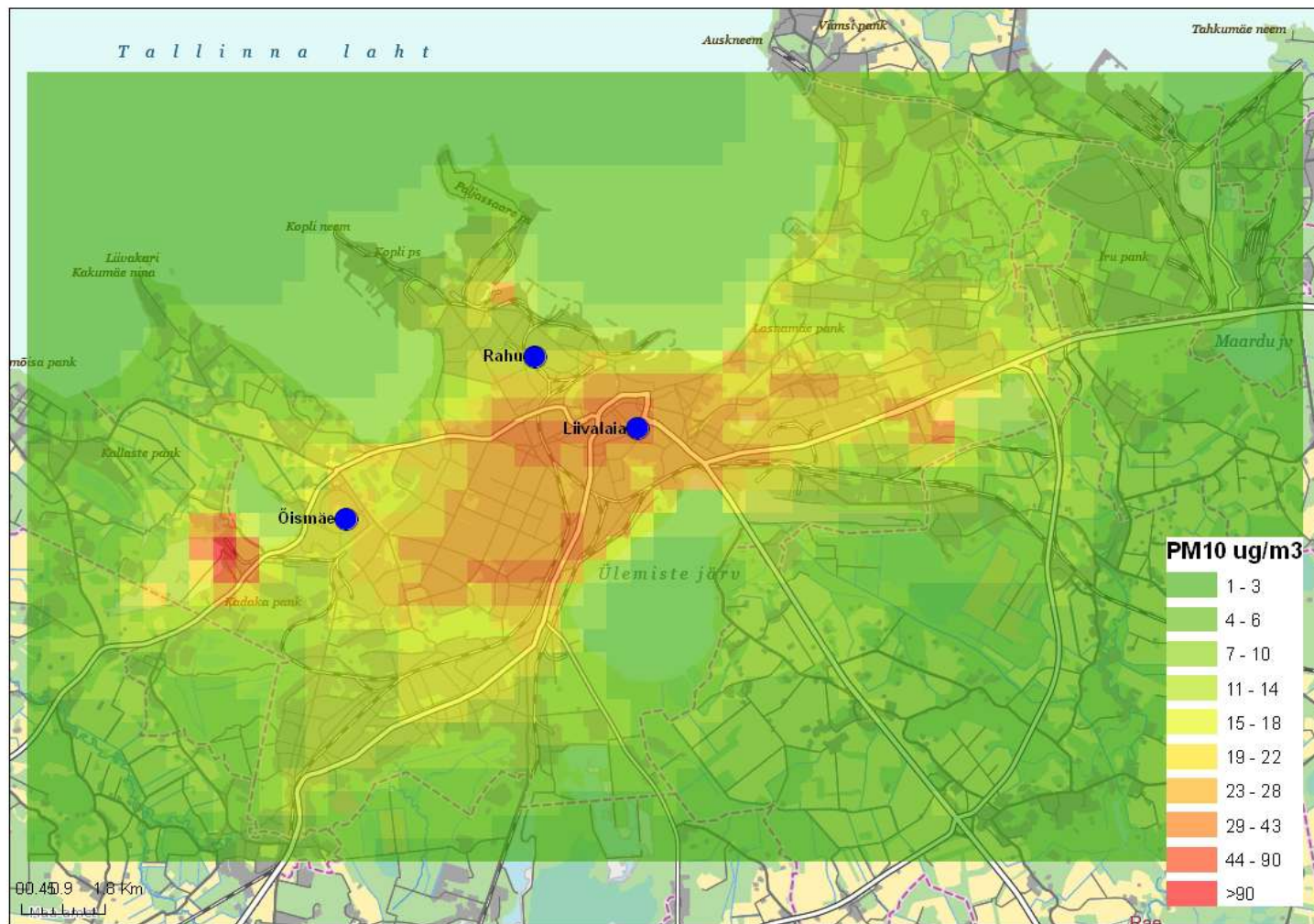
Teisaldatavad konteinerjaamad

Emissiooniandmete kontrollimiseks ja spetsiifiliste saastepisoodide uurimiseks ja saasteallikate tuvastamiseks.

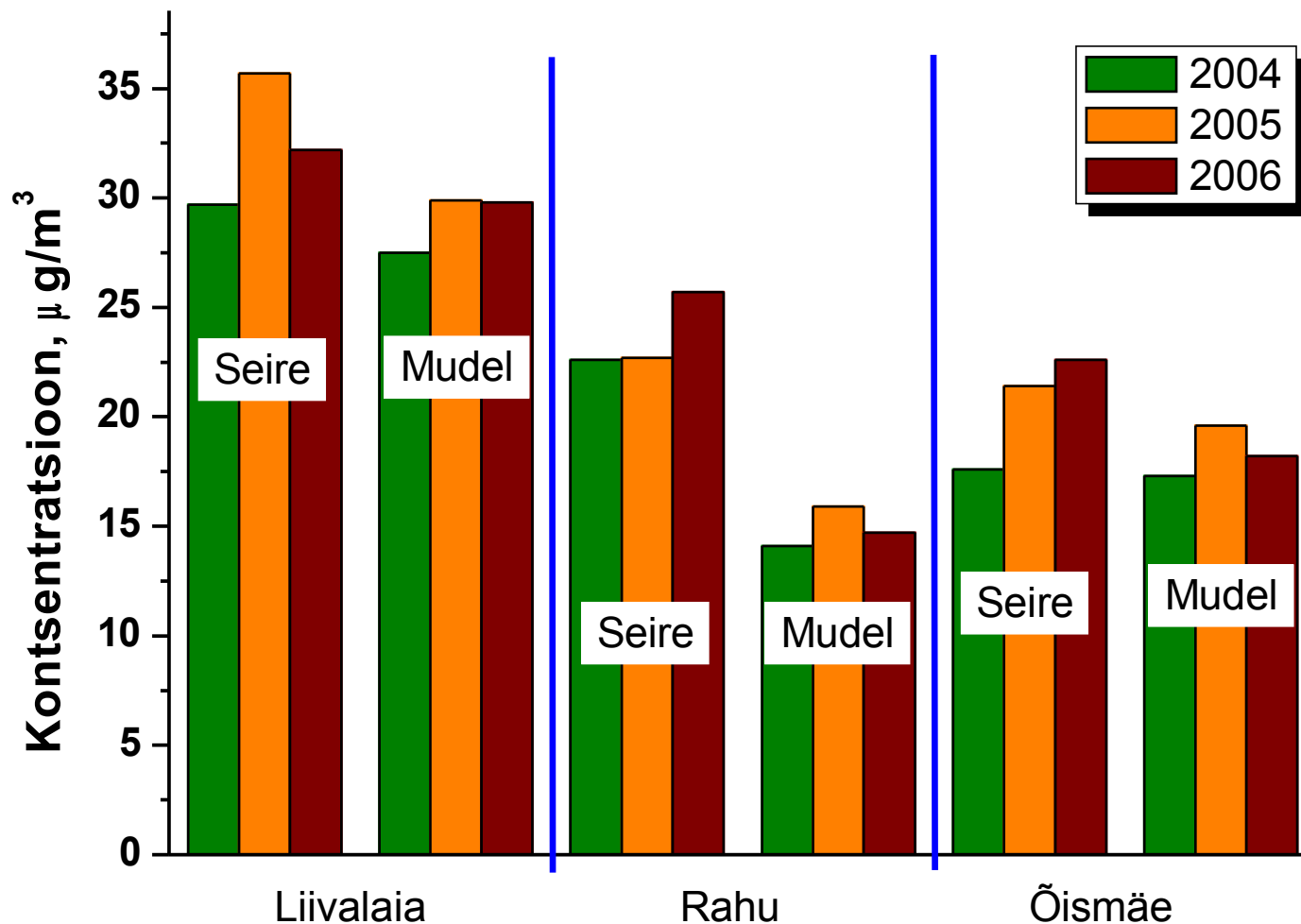

Modelleerimine

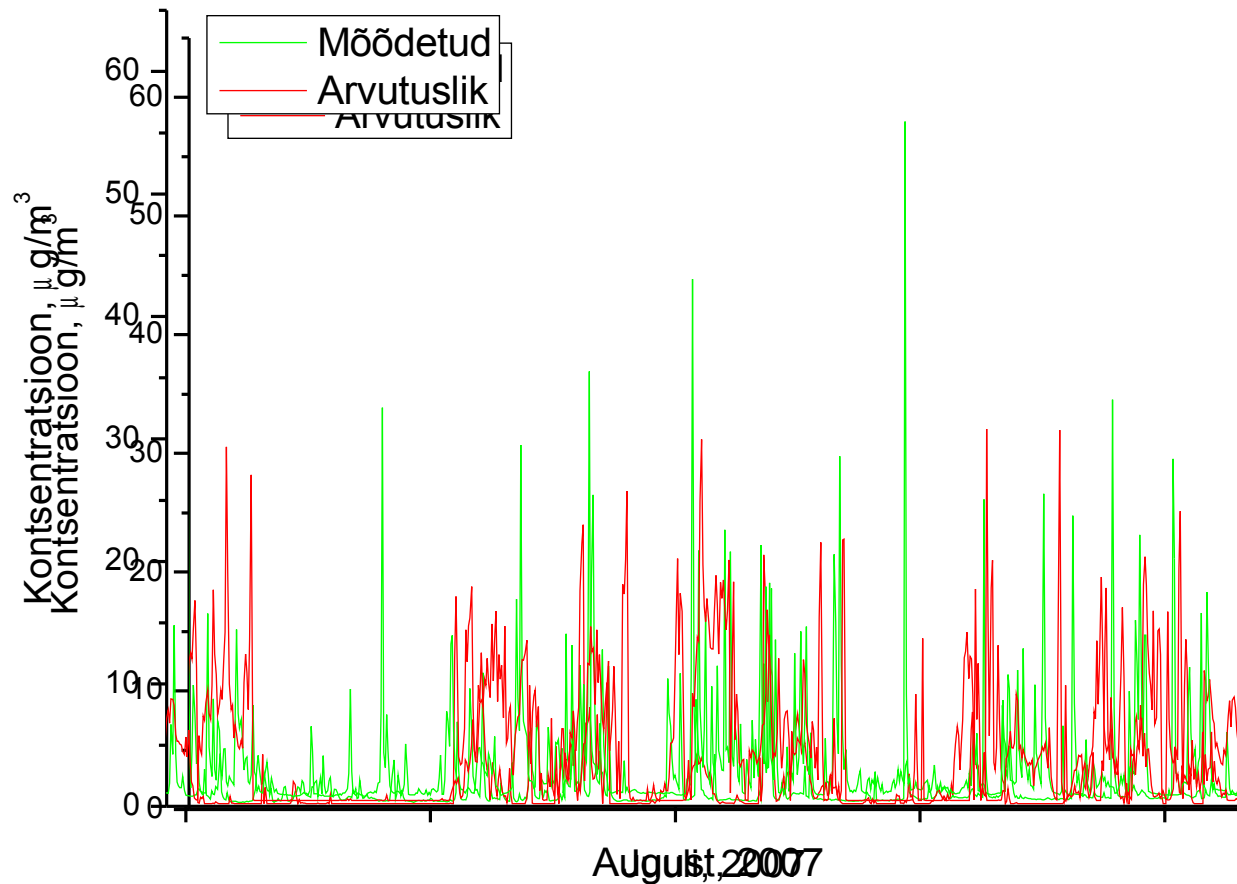

Mõõdetud ja modelleeritud tasemete võrdlus

Mõõdetud ja modelleeritud tasemete võrdlus

Kokkuvõte

- Suurimad probleemid peente osakestega linnapiirkondades
- Mõningate raskmetallide (As ja Ni) anomaalselt kõrged tasemed
- Modelleerimine on muutumas peamiseks seire tööriistaks, reaalsed mõõtmised on seiret toetavaks ja kontrollivaks funktsiooniks
- Arvutuslike tasemeid seob reaalsusega siiski ainult mõõtmine

Eesti Keskkonnauuringute Keskus

Täna tähelepanu eest!
erik.teinemaa@klab.ee

